

DIN ISTORICUL MĂNĂSTIRII HODOȘ-BODROG, CEA MAI VECHIE MĂNĂSTIRE ORTODOXĂ DIN ROMÂNIA CU VIAȚĂ MONAHALĂ NEÎNTRERUPTĂ

Gabriela Adina Marco *

Abstract. *Since the beginning of the second millennium, a strong Christian activity developed in the Lower Mureș area. The Hodoș-Bodrog Monastery represents a powerful centre of Orthodoxy, with a continuous activity since 1177 until nowadays. The statistical data for the Hodoș-Bodrog Monastery also include the figures for the villages of Bodrogul Nou (New Bodrog) and Bodrogul Vechi (Old Bodrog), as „perniavor,” settlements. The agenda of the hierarchical separation process between the Romanian Orthodox Church and the Serbian Orthodox Church included the sensitive issue of the monasteries in Banat, including the Arad monasteries Bezdin and Hodoș-Bodrog. The current stage of the research consists of a succinct presentation of the historical evolution of the Hodoș-Bodrog Monastery, while the following research step will focus on the identification of original manuscripts and documents of genuine documentary and historical value in the archives and the library of the Hodoș-Bodrog Monastery.*

Keywords: Orthodoxy, Hodoș-Bodrog Monastery, hierarchic separation, documents.

MĂNĂSTIREA HODOȘ-BODROG. În zona Mureșului Inferior, încă de la începutul mileniului al doilea a pulsat o viață creștină. Cronicile medievale atestă existența călugărilor greci la Cenad (Morisena) și Igrîș. Mănăstirea Hodoș-Bodrog a reprezentat un puternic centru de ortodoxie, cu viață neîntreruptă începând din anul 1177, până în zilele noastre.

Istoria milenară a mănăstirii de pe malul Mureșului a fost o temă intens abordată de cercetători ai trecutului, existența locașului de cultură și viață creștină devenind subiect de analiză din toate punctele de vedere. O complexă monografie dedicată mănăstirii arădene a fost publicată în anul 1980, de un colectiv de autori format din istoricii Eugen Arădeanul, Lucian Emandi și Teodor Bodogae, supervizați de către academicianul Răzvan Theodorescu. Volumul, structurat în două părți distincte, poartă un titlu firesc, care cuprinde încărcătura istorică a lucrării: *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*¹.

Autorii tratează trecutul istoric al locașului monahal și importanța contextului zonal în prima parte a volumului, intitulată *Preambul istoric*. După *Câteva considerații geografice cu privire la zona mănăstirii*, este relatată legenda construirii locașului de cult arădean. Se spune că mănăstirea a fost construită pe locul unde un taur a scos cu cornul din pământ o icoană aurită a Maicii Domnului². În al treilea capitol al primei părți este prezentată *Vechea vatră românească și ortodoxă de pe Mureșul inferior*, fiind enumerate

---

* Dr., Biblioteca Județeană Arad din Arad; Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Arad; e-mail: mgabi16@gmail.com.

¹ Eugen Arădeanul, Lucian Emandi, Teodor Bodogae, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*. Arad, Editura Episcopiei Aradului, 1980, 225 p.

² *Ibidem*, p. 19.

descoperirile arheologice cu caracter religios din zona Aradului. Urmează prezentarea mănăstirii, precum și aspecte din viața religioasă a arădenilor, în diferite epoci istorice – de la începuturile sale până în zilele noastre. Capitolul 11 al lucrării cuprinde cronologia personalităților vieții ortodoxe române care „au primit tunderea monahală” la mănăstirea din apropierea Aradului³.

Partea a doua a cărții prezintă *Arta și cultura* mănăstirii Hodoș-Bodrog, accentuându-se „importanța mănăstirii Hodoș-Bodrog constă nu numai în îndelungata sa prezență pe o străveche vatră istorică și culturală românească, având meritul de a fi cea mai veche dintre toate așezămintele monastice din țară, ci și în bogatul patrimoniu cultural și artistic pe care îl posedă și prin care se integrează în circuitul valorilor naționale perene ... Elementele de arhitectură, pictura murală, vechile manuscrise slavo-române, precum și diferitele piese de argintărie și obiecte de cult, provenite din secole diferite, constituie tot atâtea repere pentru fixarea orizontului spiritual și artistic al acestor locuri, începând cu perioada de cristalizare a primelor formațiuni social-politice românești și până în pragul secolului al XVIII-lea”⁴.

Din bogata literatură istorică privind Mănăstirea Hodoș-Bodrog, aflăm că acest așezământ monahal a fost un centru de copiiști de manuscrise pe întreaga perioadă medievală și chiar și după apariția tiparului⁵.

SATE APARTINĂTOARE MĂNĂSTIRII. Conform *Statutului Organic* șagunian, mănăstirile aparțin direct de episcop, nefiind incluse în niciun protopopiat. Datele statistice prezentate pentru mănăstirea Hodoș-Bodrog includ și cifrele referitoare la satele Bodrogul Nou și Bodrogul Vechi. Aceste două localități aveau statut de „perniavor”⁶.

Localitatea **Bodrogul Nou**⁷, aflată astăzi pe malul nordic al Mureșului, este consemnată târziu în documente, începând cu anul 1806. În anul 1828, aici trăiau doar 29 de familii. În apropierea acestei localități se află mănăstirea Bodrogul Nou, metoc al celebrei mănăstiri din apropiere, aflată pe malul sudic al Mureșului.

Prima mențiune documentară⁸ a localității **Bodrogul Vechi** datează din anul 1233, când regele Andrei al Ungariei îi acordă privilegiu pentru 100 de bucăți de piatră de sare. Începând cu anul 1498, făcea parte din vastul domeniu stăpânit de familia Jakšić, care își avea reședința în cetatea Nădlacului. Lângă această localitate se află mănăstirea Hodoș-

³ *Ibidem*, p. 89-91.

⁴ *Ibidem*, p. 202.

⁵ Paul Krizner, *Câțiva copiiști de manuscrise din părțile Aradului*, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana*, vol. VI, coord. Doru Sinaci, Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, p. 17-23.

⁶ Sensul termenului „perniavor” este de localitate aflată în imediata apropiere a unei mănăstiri în care trăiau iobagii mănăstirești și alți slujitori care nu erau intrați în cinul monahal. Veniturile acestor localități erau folosite exclusiv de mănăstirile de care aparțineau.

⁷ Alexandru Roz, Kovách Géza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, Editura Universității „Vasile Goldiș”, 1997, p. 65.

⁸ *Ibidem*, p. 64-65.

Bodrog, celebră în lumea ortodoxă pentru faptul că este singura mănăstire de pe teritoriul României cu viețuire neîntreruptă din anul 1177.

În anul 1838, în localitatea Bodrogul Vechi trăiau 39 familii.

Conform cifrelor statistice, în ultimele două veacuri, din punct de vedere al numărului populației, ambele localități aparținătoare de mănăstirea Hodoș-Bodrog s-au încadrat în rândul celor mici.

În tabelele de mai jos, prezentăm câteva date statistice despre mănăstirea Hodoș-Bodrog, ce includ și cifrele referitoare la satele Bodrogul Nou și Bodrogul Vechi, localități cu statut de „perniavor”. Respectiv, datele statistice înfățișează populația satelor Bodrogul Nou și Vechi între 1869-1910 (tabelul 1); situația confesională a acestor localități la 1869, 1880, 1890, 1900 și 1910 (tabelele 2, 4, 6, 8 și 10); situația etnodemografică la 1880, 1890, 1900 și 1910 (tabelele 3, 5, 7 și 9); situația socio-profesională între 1900-1910 (tabelul 11); materialele de construcții ale locuințelor la 1900 și 1910 (tabelele 12 și 13).

Tabelul nr. 1. Numărul total al populației între anii 1869-1910.

LOCALITATE	1851	1857	1869	1880	1890	1900	1910
Bodrogul Nou	-	-	227	207	288	315	259
Bodrogul Vechi	215	265	247	322	274	370	388

Tabelul nr. 2. Situația confesională (1869)

LOCALITATE	TOTAL	ORTODOCȘI	ROMANO-CATOLICI	EVREI
Bodrogul Nou	227	209	14	4
Bodrogul Vechi	247	243	4	0

Tabelul nr. 3. Situația demografică pe națiuni (1880)

LOCALITATEA	TOTAL	ROMÂNI	MAGHIARI	GERMANI	SLOVACI	SÂRBI	ALTELE	LIMBĂ MATERNĂ NECUNOSCUTĂ
Bodrogul Nou	207	176	0	15	0	6	0	10
Bodrogul Vechi	322	249	8	5	1	7	37	15

Tabelul nr. 4. Situația confesională (1880)

LOCALITATEA	TOTAL	ORTODOCȘI	GRECO-CATOLICI	ROMANO-CATOLICI	IZRAELIȚI
Bodrogul Nou	207	192	0	12	3
Bodrogul Vechi	322	308	1	5	8

Tabelul nr. 5. Situația demografică pe națiuni (1890)

LOCALITATEA	TOTAL	ROMÂNI	MAGHIARI	GERMANI	SÂRBI	ALTELE
Bodrogul Nou	288	264	8	15	1	0
Bodrogul Vechi	274	272	0	1	1	0

Tabelul nr. 6. Situația confesională (1890)

LOCALITATEA	TOTAL	ORTODOCȘI	GRECO-CATOLICI	ROMANO-CATOLICI	IZRAELIȚI
Bodrogul Nou	288	265*	0	15	8
Bodrogul Vechi	274	273	0	1	0

* Majoritatea populației din Bodrogul Nou (265 persoane), localitate-perniavor (unde locuitorii lucrează în favoarea unei mănăstiri) a mănăstirii ortodoxe Hodoș-Bodrog, a fost trecută (intenționat sau din greșeală) la rubrica „greco-catolici”, ceea ce este un paradox.

Tabelul nr. 7. Situația demografică pe națiuni (1900)

LOCALITATEA	TOTAL	ROMÂNI	MAGHIARI	GERMANI	SÂRBI	ALTELE
Bodrogul Nou	315	277	3	29	6	0
Bodrogul Vechi	370	328	0	0	1	41

Tabelul nr. 8. Situația confesională (1900)

LOCALITATEA	POPULAȚIA	ORTODOCȘI	ROMANO-CATOLICI
Bodrogul Nou	315	283	32
Bodrogul Vechi	370	370	0

Tabelul nr. 9. Situația demografică pe națiuni (1910)

LOCALITATEA	POPULAȚIA	ROMÂNI	MAGHIARI	GERMANI	SÂRBI
Bodrogul Nou	259	246	7	4	2
Bodrogul Vechi	388	387	0	0	1

Tabelul nr. 10. Situația confesională (1910)

LOCALITATEA	POPULAȚIA	ORTODOCȘI	ROMANO-CATOLICI	REFORMAȚI
Bodrogul Nou	259	248	4	7
Bodrogul Vechi	388	388	0	0

Tabelul nr. 11. Situația socio-profesională (1900-1910)

	1900		1910	
	Bodrogul Nou	Bodrogul Vechi	Bodrogul Nou	Bodrogul Vechi
Aduc venit	145	139	118	147
Întreținuți	170	231	141	241

Total populație	315	370	259	388
Proprietari de terenuri agricole care aduc venit	134	129	95	129
Întreținuți	161	230	117	236
Venituri din alte ramuri agricole	0	1	0	1
Întreținuți	0	1	0	1
Industrie, meseriași	3	0	4	2
Întreținuți	4	0	4	2
Negustori și cămătari	3	0	2	1
Întreținuți	0	0	3	1
Lucrători în transporturi	0	0	2	0
Întreținuți	0	0	11	0
Ocupații în administrație și „meserii libere”	1	5	3	11
Întreținuți	0	0	4	1
Argați, servitori	1	4	0	1
Întreținuți	3	0	0	0
Alte meserii sau nedeclarate	3	0	12	2
Întreținuți	2	0	2	0

Tabelul nr. 12. Materiale de construcții ale locuințelor (1900)

LOCALITATEA	CASE	PEREȚII			ACOPERIȘUL		
		PIATRĂ ȘI CĂRĂMIDĂ	CHIRPICI SAU PĂMÂNT	LEMN SAU ALTCEVA	ȚIGLĂ	ȘINDRILĂ	TRESTIE
Bodrogul Nou	57	1	56	0	1	2	54
Bodrogul Vechi	73	5	63	5	4	4	65

Tabelul nr. 13. Materiale de construcții ale locuințelor (1910)

LOCALITATEA	CASE	PEREȚII			ACOPERIȘUL		
		PIATRĂ ȘI CĂRĂMIDĂ	PIATRĂ ȘI PĂMÂNT	CHIRPICI SAU PĂMÂNT	ȚIGLĂ	ȘINDRILĂ	TRESTIE
Bodrogul Nou	62	2	12	48	10	1	51
Bodrogul Vechi	89	2	0	87	32	0	57

DESPĂRȚIREA IERARHICĂ. DISPUTA ASUPRA MĂNĂȘTIRII HODOȘ-BODROG. Averele mănăstirească și prestigiul dobândit în lumea ortodoxă au determinat autoritățile religioase ortodoxe române și sârbă să includă ca subiect de dispută în cadrul procesului de despărțire ierarhică și mănăstirea Hodoș-Bodrog. „Cestiunea monastirilor, după pactul ambelor delegațiuni nu s-a putut complana pe cale amică, ci a rămas ca să se decidă pe calea procesuală, încât n-ar mai fi posibil a se încerca conțelegere nouă după ce treaba împărțirii fondurilor și a despărțirii comunelor mestecate se va efectua finalmente”⁹. Cea mai lungă etapă a procesului de despărțire ierarhică a fost reprezentată de așa-numitul „proces al mănăstirilor”¹⁰. În primii ani ai secolului al XX-lea, acest proces era încă departe de a fi finalizat. În așteptarea unei posibile acțiuni în justiție pentru stabilirea jurisdicției asupra mănăstirilor bănățene, ambele părți au demarat colectarea de dovezi istorice care să ateste justețea solicitării. Dosarul prezentat de români era format din documente care atestau apartenența românească a mănăstirilor în cauză. În același timp, dosarul prezentat de partea sârbă conținea documente istorice, dar și documente privind poziția Patriarhiei sârbe, a episcopilor sârbi din Vârșeț și Timișoara și a stareților mănăstirilor în cauză¹¹.

La consfătuirea din 20 februarie 1907, avocații români au decis intentarea unui proces pentru jurisdicția asupra mănăstirii Hodoș-Bodrog, iar mănăstirile bănățene Bogyan și Kovil să rămână în continuare sub jurisdicție sârbească. „Am aflat că va fi mai consult și mai corect ... acele deși sunt comune, fiind însă în mijlocul poporațiunii sârbești le lăsăm de partea lor”¹².

La data de 18/31 martie 1909, procesul intentat părții sârbe de către români pentru jurisdicția mănăstirii Hodoș-Bodrog era în plină desfășurare. Apărătorii părții române au fost avocații Emil Babeș și Nicolae Zigre¹³ din Oradea, fiind asistați de 3 „jurisconșulți” delegați din partea Episcopiei Aradului și 3 delegați din partea Episcopiei Caransebeșului¹⁴. În ședința sinodului eparhial Arad, din 3/15 aprilie 1896¹⁵, sunt desemnați cei 3 „jurisconșulți”, în persoana lui Nicolae Zigre din Oradea, Emanuil Ungureanu din Timișoara și Nicolae Oncu din Arad.

La mijlocul secolului al XIX-lea, sub ierarhia de la Carloviț erau 28 mănăstiri, românii solicitând mănăstirile Bezdin, Mesici, Sân George, Zlatița și Voilovița, care se

⁹ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad [în continuare: S.J.A.N., Arad], *Fond Episcopia Ortodoxă Română Arad, documentele provenite de la delegația congresuală română pentru separarea averilor bisericii ortodoxe române de cele ale bisericii ortodoxe sârbești*, dosarul nr. 18/1869-1887, f. 119.

¹⁰ Daniel Alic, *Procesul de separație ierarhică în Episcopia Caransebeșului la începutul secolului al XX-lea, în Tradiție și modernitate în mărturisirea credinței. 100 de ani de la sfințirea bisericii „Sfântul Ilie” din Timișoara-Fabric*, coord. Cosmin Panțuru, Sibiu – Timișoara, Ediura ASTRA Museum – Partoș, 2013, p. 170.

¹¹ Vasa Lupulovici, *Viața bisericăscă a sârbilor din Banat între anii 1865-1918*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009, pp. 369-370.

¹² S.J.A.N., Arad, dosarul nr. 48/1900-1915, f. 486-487.

¹³ *Ibidem*, f. 11.

¹⁴ *Ibidem*, f. 510, 528.

¹⁵ *Ibidem*, dosarul nr. 49/1896, f. 7.

aflau pe teritoriul locuit în majoritate de români¹⁶. Încă din ședința din august 1864, partea română solicită jurisdicția asupra mănăstirilor Hodoș-Bodrog, Bezdin, Sf. Gheorghe și Mesici¹⁷. Încă de la început disputa asupra jurisdicției mănăstirilor din zona Banatului a fost una aprinsă. Partea sârbă, întrunită în ședință la data de 15/27 aprilie 1865, este dispusă să cedeze doar două mănăstiri, una pentru fiecare Eparhie românească din zona Banatului. Este vorba de mănăstirea Zlatița pentru Episcopia Caransebeșului și mănăstirea Hodoș-Bodrog care urma să treacă sub jurisdicția Episcopiei Aradului¹⁸.

La data de 25 octombrie 1904, românii solicită din nou de la ierarhia sârbă jurisdicția asupra aceluiași mănăstiri, respectiv Hodoș-Bodrog, Bezdin, Sf. Gheorghe și Mesici¹⁹, dar nici cu această ocazie nu s-a ajuns la o concluzie care să mulțumească ambele părți.

Deși au existat numeroase neînțelegeri, după un parcurs extrem de sinuos, din cauza crizei determinată de primul război mondial și de destrămarea monarhiei austro-ungare, mănăstirea Hodoș-Bodrog a trecut pe cale amiabilă sub jurisdicția ierarhiei române de la Arad. Procesul mănăstirilor s-a încheiat în 1916 cu câștig de cauză a părții române, însă din cauza războiului aplicarea sentinței s-a amânat. După încheierea primei conflagrații mondiale, datorită relațiilor tensionate dintre români și sârbi în zona Banatului, situația mănăstirilor a rămas cea de dinainte de proces, acestea continuându-și existența sub jurisdicție sârbă. Doar mănăstirea Hodoș-Bodrog a trecut sub jurisdicție română.

CONCLUZII. În zona Mureșului Inferior, încă de la începutul mileniului al doilea a pulsat o viață creștină. Mănăstirea Hodoș-Bodrog a reprezentat un puternic centru de ortodoxie, cu viață neîntreruptă începând din anul 1177, până în zilele noastre.

Datele statistice pentru mănăstirea Hodoș-Bodrog includ și cifrele referitoare la satele Bodrogul Nou și Bodrogul Vechi, localități cu statut de „perniavor”.

Un punct „fierbinte” în agenda procesului de despărțire ierarhică dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Sârbă a fost chestiunea mănăstirilor din Banat, printre care s-au numărat și mănăstirile arădene Bezdin și Hodoș-Bodrog.

Stadiul actual al cercetărilor permite o prezentare succintă a evoluției istorice a mănăstirii Hodoș-Bodrog, următoarea etapă constând în identificarea în arhiva și biblioteca mănăstirii a existenței unor documente și manuscrise inedite, de o reală valoare documentară și istorică.

---

¹⁶ Daniel Alic, *st. cit.*, p. 171.

¹⁷ Vasa Lupulovici, *op. cit.*, p. 366.

¹⁸ *Ibidem*, p. 367.

¹⁹ S.J.A.N., Arad, dosarul nr. 48/1900-1915, f. 566-567; Pavel Vesa, *Situația parohiilor mixte din Episcopia Aradului după reînființarea Mitropoliei Transilvaniei*, în *Tradiție și modernitate în mărturisirea credinței. 100 de ani de la sfințirea bisericii „Sfântul Ilie” din Timișoara-Fabric*, coord. Cosmin Panțuru, Sibiu – Timișoara, Editura ASTRA Museum – Partoș, 2013, p. 162.